

**Наставно-научном вијећу
Економског факултета Пале
Универзитета у Источном Сарајеву**

Одлуком Наставно-научног вијећа Економског факултета Пале број: 794/17, од 06.04.2017. године, именована је Комисија за оцјену и одбрану докторске дисертације кандидата мр Предрага Млинаревића под насловом *„Ефикасност економске политике у процесу структурне трансформације привреде Босне и Херцеговине“* у саставу:

1. **Проф. др Миомир Јакшић**, редовни професор, ужа научна област Економска теорија и анализа, Економски факултет Београд, Универзитет у Београду **предсједник**;
2. **Проф. др Бранко Ђерић**, редовни професор, ужа научна област Теоријска економија; Развој и економска политика, Економски факултет Пале, Универзитет у Источном Сарајеву, **ментор**;
3. **Проф. др Станко Станић**, редовни професор, ужа научна област Операциона истраживања, Економски факултет Бања Лука, Универзитет у Бања Луци, **члан**,

Након што је детаљно проучила завршену докторску дисертацију, Комисија у наведеном саставу подноси Наставно-научном вијећу Економског факултета Пале Универзитета у Источном Сарајеву сљедећи

ИЗВЈЕШТАЈ

о оцјени докторске дисертације под насловом *„Ефикасност економске политике у процесу структурне трансформације привреде Босне и Херцеговине“*, кандидата мр Предрага Млинаревића.

Извјештај садржи сљедеће дијелове:

- 1) Значај и допринос докторске дисертације са становишта актуелног стања у одређеној научној области – Економија и пословање: УНО Теоријска економија

- 2) Оцјена да је урађена докторска дисертација резултат оригиналног научног рада кандидата у одређеној научној области – Економија и пословање: УНО Теоријска економија
- 3) Преглед остварених резултата рада кандидата у одређеној научној области – Економија и пословање: УНО Теоријска економија
- 4) Оцјена о испуњености обима и квалитета у односу на пријављену тему
- 5) Научни резултати докторске дисертације
- 6) Примјењивост и корисност резултата у теорији и пракси
- 7) Начин презентовања резултата научној јавности
- 8) Закључак и приједлог Комисије

(1) Значај и допринос докторске дисертације са становишта актуелног стања у одређеној научној области – Економија и пословање: УНО Теоријска економија

Предмет докторске дисертације мр Предрага Млинаревића је анализа ефикасности економских политика у процесу структурне трансформације привреде Босне и Херцеговине. Кандидата у оквиру предметних истраживања првенствено занима пренос тежишта економске активности у привреди на секторе са већом продуктивношћу у употреби ресурса, што би за резултат имало одрживи економски раст и развој. У композиционо-структурном смислу дисертација се састоји од ретроспективног, аналитичко-експерименталног и перспективног дијела. У ретроспективном дијелу је дат преглед теорија структурне трансформације са освртом на њихову везу са теоријама привредног раста и излазним резултатима процеса структурне трансформације у виду раста факторске и укупне продуктивности. Овај дио рада је прожет аргументима о вези између процеса секторске прекомпозиције привреде и нивоа економског развоја. Постојање искуственог правила у узрочно-посљедичној вези између структурне трансформације и развојне транзиције на нивоу емпиријских регуларности, послужило је као валидни доказ о потреби интензивирања

структурне трансформације да би се убрзао процес конвергенције, усклађивање структуре и функције и прелаз ка вишим нивоима развоја.

Аналитичко-експериментални дио ове дисертације садржи преглед истраживања која су послужила за извођење образаца структурне трансформације који емпиријски кореспондирају развојној транзицији. Ченеријева (Холис Ченери) истраживања су резултирала извођењем општег обрасца структурних промјена тражње, трговине и производње као компонената развојне еволуције. У овом дијелу рада је спроведено истраживање валидности, односно важења Калдорових закона на примјеру Босне и Херцеговине и земаља бивше Југославије, које је показало постојање статистички значајне везе између раста индустријског сектора и привредног раста и раста укупне факторске продуктивности. Након тога приступило се утврђивању постојања дугорочне везе између нивоа проведене структурне трансформације, са једне и привредног раста, са друге стране, такође на случају Босне и Херцеговине и земаља бивше Југославије. У даљем, уз научно констатовање ових релација, у склопу аналитичко експерименталног дијела су испитане детерминишуће варијабле структурне трансформације како Босне и Херцеговине, тако и земаља бивше Југославије. Овим испитивањем дошло се до налаза који су показали да су запосленост, отвореност привреде и инвестиције релевантне варијабле које утичу на динамику процеса структурне трансформације Босне и Херцеговине. На основу ових налаза, који су били компатибилни са утврђеним детерминантама полазног обрасца структурне трансформације, садржински је одређен простор у коме се може дјеловати мјерама економске политике како би се акцелерисао процес структурне трансформације привреде Босне и Херцеговине.

Користећи ове верификоване спознаје као полазну основу у истраживањима, разматран је могући допринос економских политика структурној трансформацији привреде БиХ и то водећи рачуна да је то најважнији сегмент перспективног дијела рада. Овај дио рада је анализирао ефикасност утицаја фискалне, монетарне, индустријске и системске економске политике на процесе структурних промјена утврђене претпостављеним обрасцем структурне трансформације и конкретним истраживањима за случај Босне и Херцеговине.

Захваљујући оваквом приступу кандидат је испунио сврху истраживања која је требала, ослањајући се на теорију структурне трансформације, показати карактеристике и снагу везе између структурне трансформације и привредног развоја и раста. Основни циљ рада је

претпостављао да се анализом структуре привреде БиХ треба да покаже значај структурне трансформације и анализира ефикасност појединачних економских политика у самом процесу структурне трансформације привреде БиХ.

На основу претходно наведеног, општа оцјена је да је урађена докторска дисертација *„Ефикасност економске политике у процесу структурне трансформације привреде Босне и Херцеговине“* важна и корисна за креаторе економске политике и носиоце економске власти у осмишљавању политика које би убрзавајући структурну трансформацију привреде Босне и Херцеговине омогућили конвергенцију према вишем нивоу развоја, али и да има несумњив значај за ужу научну област теоријске економије, нарочито макроекономије и теорије и политике привредног развоја, као и за ширу академску заједницу. Посебно је важно имати у виду да је теоријска економија, економска политика и пракса управљања изразито дефицитарна оваквим и сличним истраживањима какве је извршио кандидат.

(2) Оцјена да је урађена докторска дисертација резултат оригиналног научног рада кандидата у одређеној научној области- Економија и пословање: УНО Теоријска економија

Комисија сматра да је урађена докторска дисертација логичан сlijед и резултат и научног рада и развоја кандидата у области теоријске економије, кроз студиј на првом и другом циклусу и кроз досадашњу, наставну и научно-истраживачку каријеру.

Оригиналност рада се огледа у самом избору теме и примијењеној методологији која укључује и провођење властитих економетријских истраживања у функцији тестирања постављених истраживачких хипотеза.

Приликом израде докторске дисертације кандидат је пошао од основне хипотезе: „Добро осмишљене економске политике могу бити ефикасне у подстицању процеса структурне

трансформације привреде БиХ, а чије успјешно остваривање осигурава економски раст и развој.“

Ова основна хипотеза доказивана је уз помоћ три помоћне хипотезе. Прва помоћна хипотеза гласи: „Постојећа привредна структура БиХ није у стању да обезбиједи дугорочан и пожељан економски раст“. Актуелна структура БиХ привреде одликује се претјераним ослањањем на експлоатацију природних ресурса, и то на бази ниског степена њихове прераде и валоризације. То је видљиво при анализи висине додане вриједности у тим секторима. Кандидат упозорава да даље ослањање на такав вид привредне структуре не доноси дугорочне користи друштву, сем евентуалног краткорочног привредног раста који није нужно праћен повећањем запослености.

Другом помоћном хипотезом тврдило се да имамо „недовољан ниво искориштености основних компаративних предности БиХ, утврђених у складу са релевантним научним методама.“ Низак ниво економске активности се одвија у сегментима гдје БиХ има компаративну предност, а која се утврђује релевантним и признатим научним методама.

Трећа помоћна хипотеза истицала је да „само економске политике које су на трагу трансформације компаративних у конкурентске предности могу довести до одрживог раста и резистентније економске структуре.“

Избор економских политика којима се настоји подстаћи структурна трансформација не смије бити конфронтиран са дјеловањем тржишних механизма и сила. Наиме, садашње стање БиХ привреде је посљедица дугог периода примјене економских политика које су биле у супротности са принципима тржишне економије. Као посљедица таквог приступа јављала се погрешна алокација ресурса и неконкурентност.

Овај докторски рад није само објаснио, експлицирао, сложеност процеса структурне трансформације наше привреде, него је упозорио и идентификовао кључне неравнотеже у територијално-гранском и спољно-економском бићу наше економије и указао на најважније приоритете њене структурне преобразбе. Посебно је важно истаћи и то да је кандидат својом свестраном, мултикритеријалном, анализом овог проблема показао да разумјевање процеса структурне трансформације може представљати велику помоћ у пројектовању вектора нашег будућег економског развоја и комплетирању економских политика сагласно најважнијим циљевима привредног развоја и свеопште модернизације.

Методологија овог истраживања обухватила је шири спектар коришћених научних метода. Прије свега споменућемо метод индукције и дедукције, те дијалектички метод. Метода анализе била је примјењена на постојећа теоријска сазнања, као и на емпиријска истраживања структурне трансформације и привредног раста и развоја. Потом је примјењена метода синтезе. Као допуна методи анализе и синтезе користила се и дескриптивна метода, те метода класификације. Након тога, методом дедукције, општи и доказани те класификовани ставови и сазнања из области теорије структурне трансформације, били су примјењени на ситуациони контекст БиХ. У одређеној мјери користила се и компаративна метода, прије свега у циљу компарације капацитета различитих економских политика у структурном трансформисању привреде БиХ.

Примјена методе компарације дала је основу и за примјену методе генерализације и специјализације. Наиме, поређењем искустава других земаља дефинисан је образац трансформације чиме је било омогућено извођење општих научних ставова и закључака, као и закључака и ставова специфичних за БиХ. Наравно, за извођење општих, односно посебних закључака, било је неопходно користити методе апстракције и конкретизације.

Утврђивањем истинитости појединих ставова на основу научних чињеница, као и претходно неоспорно доказаних тврдњи или одбацивање и побијање одређених претходних тврдњи вршило се примјеном методе доказивања и оповргавања као најсвеобухватније методе која укључује велики број других метода и методских поступака.

Будући да је било неопходно прикупити и анализирати велики број података о кључним макроекономским индикаторима и структурним показатељима, од општих научних метода користила се статистичка метода. Нарочита пажња била је посвећена анализи временских серија кретања структурних показатеља БиХ економије. Економетријска анализа се користила и за утврђивање доприноса структурне трансформације самом привредном расту и развоју, као и утврђивању детерминишућих варијабли структурне трансформације. На тај начин је дефинисана раван ефикасног дјеловања економских политика на сам процес трансформације. Посебно су се израчунавали индекси, као што су индекси откривених компаративних предности. Техника која се користила у овом истраживању била је превасходно кабинетско или „деск“ истраживање. Извршио се увид у расположиву литературу из области предмета истраживања – књиге, чланци у референтним часописима, саопштења са научних скупова и сл.

***(3) Преглед остварених резултата рада кандидата у одређеној научној области-
Економија и пословање: УНО Теоријска економија***

Овај дио Извјештаја започећемо основним биографским подацима кандидата, његовим школовањем, радним и животним искуством и завршити оствареним радним резултатима.

Мр Предраг Млинаревић рођен је 15.10.1984. године у Сокоцу. Основну школу и Гимназију завршава у Сокоцу као један од ученика генерације. По завршетку Гимназије, 2003. године уписује се на Економски факултет Источно Сарајево и завршава га 2007. године. У току основних академских студија кандидат остварује просјечну оцјену 9,52. У склопу обиљежавања Дана Републике, 9 јануара 2007. године одликован је од стране Предсједника Републике Српске Сребрењакком Светог Архиђакона Стефана као један од најбољих студената у Републици Српској. За достигнућа у току школовања и доприноса развоју општине 2006. године добија Захвалницу од стране општине Соколац. У току студирања био је стипендиста једног броја домаћих и међународних организација, институција и фондација: Влада РС, Фондација др Милан Јелић, општина Соколац, Фондација Конрад Аденауер Сарајево, Бона Фидес Бијељина, Јахорина осигурање итд. У 2005. години изабран је међу 15 студената у БиХ које је стипендирала њемачка фондација Конрад Аденауер. У сарадњи са поменутом фондацијом присуствује и учествује у великом броју семинара, међународних симпозијума и конференција из области европских интеграција и изградње грађанског друштва.

Постдипломске студије уписује и завршава на Економском Факултету у Источном Сарајеву на смјеру Макроменаџмент остваривши просјечну оцјену 9.88. Магистарску тезу под насловом *„Компаративна анализа привредног раста, отпорност на рецесију и проблеми структурних промјена земаља у транзицији“* пријављује 15.7.2010. године код ментора проф. др Бранка Ћерића, коју је успјешно одбранио 12.04.2012. године. Од 2008-2012 године запослен је на Економском Факултету Источно Сарајево на радном мјесту асистента са избором на УНО Теоријска економија, а 2012. године је изабран за вишег асистента на УНО Теоријска економија. Изводио је или изводи вјежбе из предмета Макроекономија,

Међународна економија, Основи економије и Теорија и политика привредног развоја као и Туризам и одрживи развој на студијском програму Туристичка географија на Филозофском факултету на првом циклусу, те Методологија НИР, Макроекономија и развој Југоисточне Европе и Регионална спољна трговина и конкурентност на другом циклусу студија. Од 2008. године члан је Уредништва Зборника радова Економског факултета Источно Сарајево. Такође члан је Уредништва кварталног часописа удружења економиста SWOT, за који ради редовне макроекономске анализе и анализе реалног сектора.

Мр Предраг Млинаревић је Економском факултету Пале, дана 9.10. 2013. године предао пријаву своје докторске дисертације под насловом *„Ефикасност економске политике у процесу структурне трансформације привреде Босне и Херцеговине”*. Научно-наставно вијеће Економског факултета Пале је на 11. сједници одржаној 18.10.2013. године именovalo комисију за писање извјештаја о оцјени подобности кандидата и теме докторске дисертације (Одлука број: 1859/13). Комисија је сачинила позитиван Извјештај о оцјени подобности кандидата и теме докторске дисертације и исти је усвојен на сједници Научно-наставног вијећа ЕФ одржаној 20.11.2013. године, те упућен у даљу процедуру Сенату УИС. Сенат УИС је прихватио Извјештај Комисије за оцјену подобности кандидата и теме докторске дисертације и донио Одлуку о подобности теме и кандидата за израду докторске дисертације број: 01-С-410-XXVI/13 од дана 26.12.2013. године. Предметна докторска дисертација урађена је и предата у даљу процедуру секретаријату Факултета дана 28.03.2017. године. У циљу давања прегледа досадашњих остварених резултата кандидата наводимо неке његове научне, стручне и друге радове.

1. Предраг Млинаревић „Управљање девизним курсом „Зборник радова Економског факултета Источно Сарајево, 2008;
2. Предраг Млинаревић, „Домети фискалне политике у подстицању привредног раста“, Зборник радова Економског факултета Пале, 2013;
3. Бранко Ћерић, Горан Балотић, Предраг Млинаревић, „Рефлексије имиџа БиХ на њену економску перспективу“, Годишњак Правног факултета у Источном Сарајеву, 2013;
4. Предраг Млинаревић, Горан Балотић, „Ефекти конкурентности туристичке понуде на привредни раст“, II Научно-стручна конференција Јахорински пословни дани – Предузетништво, гастрономија, туризам 05.-09.03.2013, Јахорина;

5. Горан Балотић, Предраг Млинаревић, „Принципи нове економије и њихове импликације на подизање нивоа конкурентности“, Интернационални научни скуп ЕКОНБИЗ 2013 Економија и бизнис , 30-31.05.2013, Бијељина;
6. Владимир Вујовић, Мирјана Максимовић, Предраг Млинаревић, Горан Балотић, „Интернет ствари-технички и економски аспекти примјене“, ИНФОТЕХ, Јахорина, март, 2015;
7. Јелена Мићић, Предраг Млинаревић, Горан Балотић, „Influence of 6 indicators of the Global Competitiveness Index on real economic indicator - case of six Southeast Europe countries”, 10th Annual South East European Doctoral Student Conference 17&18, Greece, September 2015;
8. Предраг Млинаревић, Горан Балотић, “Democrasy and economic progres -delusion or proven causality: case of transitional countries”, International Scientific Conference, UNITEH, Gabrovo,Bulgaria, 2015, Proceedings, Volume IV;
9. Јелена Мићић, Предраг Млинаревић, “Entrepreneurial environment in southeast Europe –case study of nine countries”, International Scientific Conference, UNITEH, Gabrovo, Bulgaria, 2015, Proceedings, Volume IV;
10. Предраг Млинаревић, Борка Поповић, Горан Балотић,“ Утицај финансијских мјера државе на доступност и цијену капитала“, Интернационални научни скуп ЕКОНБИЗ 2014 , Бијељина;
11. Предраг Млинаревић, „Значај и могућности вођења аутономне индустријске политике у контексту европских интеграција“, Зборник радова са научног скупа на тему: Економске политике малих земаља у условима европских интеграција ”, Бања Лука, 07. и 08.02.2017. године у организацији Економског факултета Универзитета у Бањој Луци;
12. Слађана Пауновић, Горан Балотић, Предраг Млинаревић „Мјерење и значај ефикасности туристичког сектора за валоризацију туристичког потенцијала“, IV Научна Конференција са међународним учешћем Јахорински пословни форум 2017;Стратешки избори и одрживи развој туристичких дестинација, Јахорина, 23-24. фебруара 2017. године;
13. Предраг Млинаревић, Звјездана Гавриловић, Борка Поповић, „Financial Implications of Value Image of Country of Origin on The Development of The National Economy“,

(4) Оцјена о испуњености обима и квалитета у односу на пријављену тему

Докторска дисертација мр Предрага Млинаревића, под насловом „*Ефикасност економске политике у процесу структурне трансформације привреде Босне и Херцеговине*” написана је на 320 страна, од чега је шест страна без нумерације, и то: насловна страна, резиме са кључним ријечима на српском и на енглеском језику; затим, 11 страна са римском нумерацијом, и то: садржај, списак скраћеница, списак табела, списак графика; затим слиједи главни текст дисертације на 299 страна нумерисан арапским бројевима. Дисертација је А4 формата, прореда 1,5mm, горња и доња маргина су по 2cm, лијева маргина 3,5cm, десна маргина 2,5cm и једнострано је штампана. Дисертација се састоји од резимеа на српском и енглеском језику, заједно са кључним ријечима, потом садржаја, скраћеница, табела, графика, затим увода, пет главних дијелова рада и дијела рада који садржи закључке. Литература је дата на крају рада. Попис коришћене литературе садржи 164 библиографске јединице. Приликом израде докторске дисертације кандидат је користио Европски начин цитирања, а предметна докторска дисертација има укупно 300 подножних напомена, односно *фус нота*. Докторска дисертација је у потпуности урађена у складу са методологијом и технологијом научноистраживачког рада.

Предметна докторска дисертација, поред уводног и закључног дијела, састоји се од пет међусобно повезаних поглавља путем којих се систематски разматра и истражује проблематика ефикасности економске политике у процесу структурне трансформације привреде Босне и Херцеговине.

Главни садржај докторске дисертације подијељен је у пет поглавља и то:

I Структурна трансформација привреде као детерминанта економског развоја

II Модели структурне трансформације

III Нова структурна економија – акценти структурних промјена

IV Анализа структуре и праваца структурне трансформације привреде БиХ

V Домети економске политике у подстицању структурне трансформације привреде БиХ

У уводу се дефинишу предмет и хипотезе истраживања, сврха и циљеви истраживања, наводе се научни методи који ће се користити у истраживању и образлаже се структура рада.

У првом поглављу рада даје се теоријски увод у разумијевање везе између структурне трансформације и економског развоја. У том контексту прво се обраћа пажња на појмовно одређење структурне и економске трансформације. Поред дефинисања фаза које чине структурну трансформацију објашњена је и њена срж као ланца структурних промјена које за резултат имају економски развој. С тим у вези, у даљем су представљени и објашњени различити приступи у мјерењу структурне трансформације, који се крећу од производног метода па до концепције која степен трансформације мјери преносом тежишта економске активности на сектор са већом доданом вриједношћу. Као логичан наставак претходних напора кандидата дати су квантитативни показатељи којима се директно повезује степен извршене економске трансформације са нивоом достигнутог развоја. На бази те корелације видљиво је да успјешно спроведена трансформација има за резултат подизање економског благостања праћено значајним смањењем сиромаштва. На крају овог поглавља је дат осврт на утицај вриједносног система на успјех структурне трансформације. Наиме, досадашња искуства упућивала су на велики значај овог фактора јер су сетови истих економских мјера у друштвима са различитим вриједносним системом доводила до дијаметрално различитих резултата. У циљу да се боље разумију нужни предуслови за успјешну структурну трансформацију у овом дијелу рада се указује на читав спектар социополитичких и културних фактора који детерминишу успјех саме економске трансформације.

У другом поглављу рада се представља, анализира, изворни модел структурне трансформације чији је творац Артур Луис. Послије детаљног упознавања са претпоставкама једног од најпознатијих теоретских модела развоја у потпуности је објашњен и механизам структуралне трансформације примарно заосталих економија у модерна индустријска друштва. Луисов двосекторски модел постао је база теорија развоја раних шездесетих и седамдесетих година у државама Трећег свијета, које одликује вишак радне снаге. Он још увијек има знатан број сљедбеника и данас. Након тога, дужна пажња у раду је посвећена критици којој је тај модел био изложен, а потом се фокус кандидата

помјерио на представљање другог репрезентативног примјера теорија структуралних промјена чији је творац Холис Ченери. Модел који је Ченери развио са својим коауторима је посвећен анализи образаца развоја. Попут ранијег Луисовог модела и Ченеријева анализа образаца развоја је усредсређена на секвенцијални процес кроз који се економске, индустријске и институционалне структуре неразвијене економије трансформишу током времена како би омогућили новим индустријама да замјене традиционалне и да дјелују као покретач економског раста. Међутим, за разлику од Луисовог модела, структурне промјене код Ченерија обухватају готово све економске функције укључујући трансформацију производње и промјене у систему потрошачке тражње, међународне трговине и кориштења ресурса као и промјене у социоекономским факторима попут урбанизације, раста и распореда становништва.

У трећем поглављу је обрађен основни принцип нове структурне економије која акцентира потребу редизајнирања економских политика које могу да доведу до одрживог раста и развоја. У овом дијелу је такође презентована и економетријска веза која постоји између раста и структурне трансформације, те контрадикције и разлике у искуствима која су забиљежена у различитим дијеловима свијета када је у питању међузависност ове двије варијабле. Такође, у овом поглављу је анализиран утицај структурних промјена на макроекономску стабилност. На крају самог поглавља направљен је осврт на правце структурних промјена у развијеним земљама, као и земљама које се сврставају у групу транзиционих економија и земаља у развоју.

У четвртном поглављу рада кандидат прелази на конкретну анализу привредне структуре БиХ. Анализом структуре БДП и индустријске производње, као и анализом стања на тржишту рада се приступа сецирању кључних извора структурних слабости БиХ привреде који су уједно и „природни“ извори дефицита. Анализом конкурентности и компаративних предности утврђује се простор за структурну трансформацију привреде у циљу подстицаја развоју сектора и дјелатности које имају већи ниво додане вриједности, обезбјеђују продуктивно запошљавање и своју конкурентност манифестују кроз способност профитабилног пословања. Јаз између реалне економске активности, с једне стране, и тзв. природне или потенцијалне (потенцијални БДП) у секторима са динамичким компаративним предностима, са друге стране, представља простор за маневрисање

ресурсима, односно примјену квалитетних и добро осмишљених економских политика чији је задатак да тај јаз неутралишу, или у битној мјери смање.

У петом поглављу се, као логичан наставак претходних поглавља, анализира могућност и домет економских политика у остваривању структурне прекомпозиције привреде БиХ. Посебно се анализира значај сваке појединачне политике, као и начин на који она може допринијети преструктурирању привреде. Од посебне користи је компаративна анализа ефеката наведених политика у земљама које су своје привреде структурисале на начин да имају одржив раст и већи степен развоја.

На основу свега наведеног, Комисија закључује да урађена докторска дисертација презентује резултате комплексног истраживања, те да је у потпуности у погледу обима и квалитета у складу са темом пријављене докторске дисертације.

(5) Научни резултати докторске дисертације

На бази детаљног увида у докторску дисертацију Комисија стоји на становишту да је кандидат успјешно реализовао постављене циљеве истраживања и доказао постављене хипотезе. Сагледавањем структуре бруто домаћег производа Босне и Херцеговине са производне стране гледано, уочено је неколико интересантних структурних показатеља. Један од њих је тај да дјелатности услужног карактера доприносе бруто домаћем производу са скоро 30%. Са друге стране посматрано, производне дјелатности у укупном изразу не генеришу ни једну четвртину бруто домаћег производа. При том треба истаћи да дјелатности интензивне природним ресурсима дају пола укупног доприноса производног сектора. Тако имамо ситуацију да пољопривреда, рударство и производња електричне енергије, узети заједно, имају више учешће од прерађивачке индустрије у структури бруто домаћег производа. Прерађивачка индустрија своју партиципацију у структури бруто домаћег производа остварује са испод 12%. Из овога постаје јасно да су извори привредног раста сконцентрисани у дјелатностима сировинско-енергетски интензивног и услужног карактера. Због чињенице да су први слабо радно интензивни, а други нуклеус економског

сектора размјене, логично је да настаје јаз између дохотка и потрошње који се испољава у спољно трговинским и буџетским дефицитима земље.

Ниска партиципација прерађивачке индустрије у производној структури БДП-а пуно говори о неподесности производне структуре циљевима одрживог раста и циљевима привреде виших доходака. То уједно упућује на кључне структурне слабости које постају лимитирајући фактори брже развојне транзиције БиХ.

Анализа постојећих компаративних предности БиХ, коју је у овом раду извршио кандидат, показује да су оне потпуно антиподно постављене спрам жељене структуре која, као што је на емпиријском нивоу предочено, омогућује оптималну развојну транзицију. Наиме, Босна и Херцеговина има компаративне предности у дјелатностима које у трипартитној секторској подјели сврставамо у примарни сектор. Тако се најзначајније компаративне предности налазе у сфери пољопривредних и примарних производа, као и код руда и метала. Одсуство компаративне предности или компаративни недостаци се биљеже у свим областима релевантним за структурну трансформацију: прерађивачка индустрија и други дијелови индустријског сектора више додане вриједности. Овакав сплет компаративних предности представља важан показатељ за конципирање индустријске политике саобразне жељеној структурној трансформацији.

Овим су доказане помоћне хипотезе да постојећа привредна структура у БиХ није у стању да обезбиједи дугорочан и пожељан економски раст, те да само економске политике које су на трагу трансформације компаративних у конкурентске предности могу подићи ниво искориштености основних компаративних предности БиХ. Кандидат посебно подвлачи и то да се већи дио привредне активности одвија у дјелатностима у којима БиХ има компаративне предности, али да исте нису довољно искориштене нити адекватне за обезбјеђивање одрживог раста.

Панел коинтеграција варијабли степена отворености земље и инвестиција исказали су статистички значајан утицај на ниво структурне трансформације. Наиме, показало се да инвестиције својим обимом остварују значајан утицај на процес структурног трансформисања и да економске политике које посредством својих мјера утичу на раст нивоа инвестиција уједно утичу и на ниво структурне трансформације. Отуда и значај мјера монетарне, фискалне и дијелом индустријске политике у остваривању структурне

трансформације привреде БиХ. Овом дијелу економске политике у раду је дата нарочита пажња.

Монетарна политика у функцији подршке структурној трансформацији остварује своје дејство преко утицаја на факторе који опредјељују ниво инвестиција. У спектру могућих утицаја издваја се утицај на кретање каматне стопе који на ниво инвестиција утиче на двојак начин. С једне стране, преко пасивних каматних стопа детерминише ниво штедње који представља основ за инвестирање. Са друге стране, преко могућег утицаја на активне каматне стопе одређује доступност капитала за профитабилну употребу. Такође, путем цјеновне стабилности осигурава се непромјењивост реалне каматне стопе, што је важан индикатор за сигурније и динамичније инвестиционе токове. Још један од начина на који држава посредством монетарне политике може подстаћи инвестиције је обезбјеђивање финансијске стабилности. На тај начин се, осим путем активирања домаћег инвестиционог потенцијала, стварају претпоставке и за прилив страних директних инвестиција. У овој сфери фискална политика, сем кроз стимулативно опорезивање штедње, може свој утицај остварити и путем јавне штедње. Без обзира што коначни ефект оваквог приступа може бити неизвјестан, услјед тзв. ефекта истискивања (*crowding out effect*), искуства показују да се он позитивно одражава на доступност капитала.

У БиХ, нарасле социјалне потребе, због проблема са буџетским дефицитима и јавним дугом, врше све већи притисак и не улијевају наду да ће се на овом плану нешто сигурно и брзо промијенити на боље. У оквиру индустријске политике могуће је разматрати улогу државе као финансијера који би у посебној финансијској ниши подстакао развој циљаних дјелатности. На тај начин би се могао подићи ниво инвестиција. Питање отворености економије као варијабле која детерминише процес структурне трансформације показује да се помоћу индустријске и спољнотрговинске политике може осигурати простор за експанзију индустријских и извозно орјентисаних грана. Оцјењена негативна веза указује на негативне импликације процеса трговинске либерализације у условима деиндустријализованог производног сектора. Пажљиво осмишљеном спољнотрговинском и индустријском политиком могуће је обезбиједити раст конкурентности, што би омогућило да кроз концепт спољне орјентације трговинске политике индустријски сектор достигне жељене пропорције које ће обезбиједити одржив привредни раст. Искуства земаља Југоисточне Азије показују да је спољнотрговинска извозна орјентација, осим импресивне

стоје раста, обезбиједила и привредно структурно трансформисање ових економија. Држава је своју улогу у тим сегментима остваривала кроз индустријску политику јављајући се у улози иноватора, финансијера, потрошача и, понегдје, произвођача. Овај комплекс мјера у функцији је мјењања факторске расположивости, али и структуре компаративних предности. Показатељ индустријске конкурентности БиХ показује да је управо кроз директну помоћ путем индустријске политике могуће иницирати технички прогрес и позитивне ефекте прелијевања на комплетну привреду. На тај начин би се створила боља, напреднија, индустријска структура, подешена потребама развојне динамике. Искуства су показала да су компаније високог нивоа конкурентности у пропульзивним гранама углавном настајале уз подршку државе помоћу њене индустријске политике, ма како да је она била обликована и била ослоњена на фондове ризичног капитала, непосредно финансирање, учешће у власништву или директне субвенције. Нажалост, у БиХ индустријска политика скоро да и не постоји, поготово не у овом облику.

Ченеријев, на емпирији заснован претпостављени образац структурне трансформације, одредио је, знатним дијелом, улогу фискалне политике у подстицању структурне трансформације. Отуда се прва димензија импликација фискалних мјера на структурне промјене огледа у потреби одржавања и динамизирања оног нивоа дохотка који обезбјеђује процес структурне реалокације ресурса. У случају БиХ, због мале вриједности фискалних мултипликатора, висока јавна потрошња може само дјелимично обезбиједити остваривање овог циља. Са друге стране, најдиректнији облик економског интервенционизма који за циљ има подстицај расту индустријског сектора представља селективни порез на запосленост. Имајући у виду да процес структурне трансформације базично подразумијева реалокацију ресурса из пољопривреде према индустрији и њом генерисаном услужном сектору, селективни порез на запосленост представља ефикасни усмјерени порески инструмент који утиче на убрзавање овог процеса. Упркос очигледном дисторзивном карактеру овог пореза, стање у земљама структурно нетрансформисаним, као што је Босна и Херцеговина, „најговорљивији“ је заговорник потребе да се он примјени. Наиме, диспаритети у зарадама афирмишу терцијарни сектор као атрактивнији за запошљавање, што кроз функцију прерасподјеле дохотка и одсуства домаће понуде резултира високим спољнотрговинским дефицитом и незапосленошћу. Сви кључни разлози који представљају фундаменталну теоријску и практичну подлогу за примјену овог пореза у пуној мјери постоје у Босни и

Херцеговини. На овај начин би се истовремено ријешило питање финансирања подстицаја индустријском запошљавању. Оно што остаје као отворена дилема јесте потенцијална арбитарност и могућа злоупотреба његове примјене у случају субвенционисања предузећа. Међутим, квалитетним законским рјешењима могуће је неутралисати арбитарност, те примјеном овог пореза дати порески стимуланс структурном привредном трансформисању. Свеукупно узето, показује се да поштујући претпостављени образац структурне трансформације и њен доказан утицај на привредни раст и развој, економске политике могу остварити ефикасан утицај на реализацију овог процеса. Тиме је доказана и главна хипотеза дисертације.

Разумије се, све раније казано захтијева да се пажљиво осмисле и примјењују све побројане мјере које у суштинском смислу воде промјени привредне структуре, али и обезбјеђују супституцију модела раста заснованог на потрошњи и увозу оним који је инвестиционо и извозно орјентисан.

Тек у тим околностима могуће је обезбиједити да раст домаће потрошње има позитивну рефлексију-трансмисију на домаћа привредна кретања.

(6) Примјењивост и корисност резултата у теорији и пракси

Може се, без двоумљења, рећи да се овдје ради о озбиљном докторату, озбиљној и научно корисној докторској дисертацији. Озбиљном, не само зато што је кандидат потрошио скоро четири године синтетизујући своје мисли по овом питању, те асимилирајући материју и грађу и пишући овај рад, као и још неколико година прије тога изучавајући литературу и припремајући се за овај велики посао. Важно је, при томе, истаћи да се овај докторат бави крупним и за нас озбиљним проблемом структурне трансформације привреде, назначавајући потребне кораке и политике, алате и мјере, за рјешавање тог проблема. Из тог угла гледано, ова докторска дисертација двоструко више вриједи од уобичајених, у нашој и широј средини, самим тим што се на прави, научни, начин бави најактуелнијим и најважнијим нашим економским проблемом у савременом добу. А то је структурни проблем и структурне промјене. Од структурне реформе зависи у будућности и наш привредни раст,

фискална консолидација, запосленост, квалитет живота и брзина европског интегрисања Босне и Херцеговине. Ова докторска дисертација представља значајни научни допринос не само економској теорији, него и јавним политикама економске регулације, поготово макроекономским, примјењивост и корисност овог рада у теорији и привредној и економско-политичкој пракси је неупитна. Држимо се стога мисли Нилса Борна „нема ништа практичније од добре теорије“.

(7) Начин презентовања резултата научној јавности

Имајући у виду несумњиви квалитет и актуелност резултата истраживања презентованих у овој дисертацији, Комисија сматра да је пожељно да се поједини сегменти истраживања и спознаја до којих се дошло презентују научној јавности кроз радове публиковане у научним и стручним публикацијама, те представљени на конференцијама, округлим столовима и/или научним скуповима, а у повољнијим финансијским условима и штампање дисертације у цјелини.

(8) Закључак и приједлог Комисије

На основу детаљног увида у завршену докторску дисертацију кандидата мр Предрага Млинаревића под насловом ***„Ефикасност економске политике у процесу структурне трансформације привреде Босне и Херцеговине“***, и свега претходно наведеног у овом Извјештају, остаје нам сада да направимо кратку синтезу нашег мишљења о раду и изнесемо свој приједлог.

Комисија је јединствена у мишљењу да је кандидат у својој докторској дисертацији успјешно одговорио на сва постављена питања, проистекла из њених циљева и задатака, као и доказао основну и помоћне научне хипотетичке тезе (хипотезе) рада. Методолошки посматрано, предметно истраживање је обављено научно коректно, користећи при томе 15-

20 научних метода из стандардне Опште научне методологије и специјалних економских техника научног истраживања. Кандидат је остварио и властито емпиријско истраживање и израчунае(прорачуне) користећи статистичко-економетријску подлогу за панел анализу и коинтеграцију економских варијабли коју је сам припремио и прилагодио да би добио валидне резултате.

Рад је производ оригиналног приступа, самосталног напора, страсти и истраживачког духа кандидата и сигурно је да овај докторат неће остати незапажен или брзо заборављен. Као да је кандидат имао изнад свог радног стола стално и трајно исписане познате ријечи Банцамина Френклина...“ или пишите нешто вриједно читања, или чините дјела вриједна да се о њима пише“. Ето начина како се најбоље осигурати од ризика заборава.

Комисија налази за сходно да истакне и ово: докторска дисертација мр Предрага Млинаревића је заокружен, конзистентан, прегледан и читљив текст. Резултати до којих је она дошла су изнијети и презентовани језички јасно, научно коректно и прецизно. У дисертацији ништа не „виси“ и ништа није вишак. Све је образложено и све је на научним темељима постављено и саздано. Квалитет дисертације у високој мјери је подржала и бројна, од кандидата пробрана и актуелна, литература коју је кандидат користио у свом истраживању.

Комисију, уз остало горе истакнуто, посебно радује да кандидат гаји властити стил излагања материје, домишљат и креативан, без фразирања, репетиције, нерационалности и свакојаквих нелогичности. У срцу његовог схватања науке је тежња ка истини и друштвеној корисности науке. Треба истаћи и то да се кандидат Комисији представио не само као вриједан човјек, него и као изузетно даровит млади научник за кога Комисија вјерује да ће њему, као мислећем и високообразованом човјеку, наука бити од користи у животу и да ће он од ње моћи добро и узвишено живјети. И то, на пристојној, безбједној дистанци од којекаквих кабинета и комитета, који су за многе наше младе људе данас магнет живота, недосањани сан.

Имајући у виду све претходно казано, тј. самосталност и оригиналност рада, квалитет, значај, остварене резултате и научни допринос, Комисија позитивно и једногласно оцјењује предметну докторску дисертацију и са посебним задовољством и радошћу предлаже Научно-наставном вијећу Економског факултета Пале да усвоји овај њен Извјештај о оцјени докторске дисертације кандидата мр Предрага Млинаревића из Сокоца под насловом“

Ефикасност економске политике у процесу структурне трансформације привреде Босне и Херцеговине“ и моли да се исти, у складу са прописаном процедуром, упуту Сенату Универзитета у Источном Сарајеву на сагласност и одобрење јавне одбране дисертације, јер су се за то стекли сви правни и други потребни услови.

Источно Сарајево-Пале, 11. априла 2017. године

Чланови Комисије:

1. **Проф. др Миомир Јакшић**, редовни професор, ужа научна област Економска теорија и анализа, Економски факултет Београд, Универзитет у Београду **предсједник**;

2. **Проф. др Бранко Ђерић**, редовни професор, ужа научна област Теоријска економија; Развој и економска политика, Економски факултет Пале, Универзитет у Источном Сарајеву, **ментор**;

3. **Проф. др Станко Станић**, редовни професор, ужа научна област Операциона истраживања, Економски факултет Бања Лука, Универзитет у Бања Луци, **члан**.